

همانگونه که مستحضری در ماه نوامبر گذشته ایران و ۵+۱ به یک توافق مقدماتی درباره حل موضوعات هسته ای رسیدند که عنوان این توافق «برنامه عمل مشترک» می باشد. اصولاً برنامه عمل مشترک در معاهدات و

توافقات بین المللی چه جایگاه و چه تعریفی دارد؟

به عنوان مقدمه عرض کنم که توافق نوامبر ۲۰۱۳ ژنو که عنوان «برنامه عمل مشترک» (JAP) Joint Action Plans را دارا می باشد به عنوان یک سند مقدماتی ولی در عین حال راهبردی مشترک و یا به عبارتی نقشه راه برای رسیدن به یک توافق جامع بلند مدت است. البته در عرصه بین المللی همیشه باید این اصل کلی را در نظر داشت که در تنظیم اسناد آنچه که حائز اهمیت است محتوا و هدف از سند است در نتیجه این که به آن چه عنوانی اطلاق شود گر چه در موارد خاص تفسیری و اختلاف می تواند موثر باشد ولی در مجموع در مواردی مانند مذاکرات ایران و ۵+۱ که طرفین درگیر در یک روند چندین ساله مذاکره هستند، عنوان سند موضوع ثانوی است. نکته دیگر این که سوای اینکه عنوان یک توافق و یا سند منتشر شده چه می باشد، هیچگاه نباید افراد و یا حتی منتقدین یک سند، نوشته و یا حتی نقل قولی را خارج از محیط و محتوای آن تفسیر کنند. به اصطلاح تفسیر و نظر Out of Context یک سند و یا نقل قول فاقد اعتبار است.

در خصوص میزان اعتبار و آثار حقوقی این نوع از اسناد و توافقات نیز همان گونه که قبلاً ذکر شد هدف و محتوای یک سند است که میزان اعتبار آن را مشخص می کند لذا عنوان سند اهمیت چندانی ندارد. به عنوان مثال مذاکرات ایران آمریکا در سالهای ۱۹۸۰ و ۱۹۸۱ که با میانجی گری الجزایر صورت گرفت در نهایت طرفین به یک توافق دست یافتند که برای طرفین الزام آور بوده و هست در حالی که این اسناد عنوان بیانیه Deceleration دارد و این عنوان در زبان مرادفات بین المللی بیشتر جنبه اطلاعی دارد تا تعهدی. این در حالی است که بیانیه های الجزایر در قالب Deceleration صادر شده و جالب این که هیچ کدام از طرفین نیز آن ها را امضا نکرده اند بلکه یک کشور ثالث که الجزایر باشد، پس از تبادل نظر با طرفین و اخذ رضایت آن ها اسنادی را در قالب بیانیه صادر کرده ولی همین بیانیه ها به عنوان اسناد بسیار مهم و کاملاً تعهد آور است و کسی هم نمی تواند بگوید یک بیانیه الزام آور نیست. شاید در عالم خبری یک بیانیه زیاد الزام آور نباشد ولی همان گونه که قید شد در مواردی یک بیانیه نه تنها باعث ایجاد تعهدات مختلف بین دو کشور شده بلکه یک نهاد داور بین المللی نیز برای بررسی قریب به ۴۰۰۰ پرونده تاسیس شده است. نتیجه اینکه در عالم حقوق محتوای اسناد است که حدود و ثغور اعتبار و تعهدات طرفین را مشخص می کند و عناوین می تواند هر چیزی باشد مانند یک بیانیه.

آیا تنظیم اسناد و توافقاتی تحت عنوان «برنامه عمل مشترک» در روابط بین الملل معمول است؟ امکان دارد مثال هایی در این خصوص ذکر کرد؟

برنامه عمل مشترک به عنوان یک سند و یا بهتر است بگوییم به عنوان یک روش برای رسیدن به یک هدف مشترک که معمولاً هم یک توافق جامع در روند مذاکرات پیچیده بین المللی است بسیار معمول است و در این خصوص مثال های بسیار زیادی نیز وجود دارد به عنوان مثال برنامه عمل مشترک اروپا در خصوص کوزوو سال ۲۰۰۸ و یا برنامه عمل مشترک بین اروپا و کانادا در سال ۱۹۹۶ و اسناد بسیار زیادی بین آمریکا و کشورهایمانند برزیل و همچنین اسنادی که توسط سازمان ملل تحت این عنوان صادر و اجرایی شده است لذا می توان گفت که یک روش تازه و منحصر به فردی نیست. بلکه به عنوان مکانیزمی است برای آماده سازی شرایط در روند رسیدن به یک توافق جامع تر است.

یکی از موضوعاتی که در رسانه ها و گاه توسط بعضی از افراد هم مطرح می شود موضوع ضمانت اجرای این نوع از اسناد است. اکنون سؤال این است که این گونه توافق ها اصولاً چه ضمانت های اجرایی دارند؟

گفت و گو با دکتر علی ماروسی دبیر شورای مشورتی داورى لاهه
هلند درباره ماهیت حقوقی توافق ژنو

ضمانت اجرایی توافق ژنو حسن نیت است

در توافق ژنو صراحتاً عنوان شده که باید موضوعات قید شده در قطعنامه های شورای امنیت پر داخه شود اما ...

سید حمید حسینی

اصولاً توافق ژنو یا آن چه که دو طرف بر نامه اقدام مشترک بر آن نام نهاده اند در معاهدات و توافقات بین المللی چه جایگاه، تعریف و ضمانت اجرایی دارد؟ بار معنایی کلمات در توافق ژنو، موضوع حساس پر داخه به قطعنامه های شورای امنیت که در این توافق به آن اشاره شده و همچنین آنچه که وجود حق وتوی طرفین نامیده می شود... سوالاتی است که با دکتر علی ماروسی دکترای حقوق تجارت و حل و فصل اختلافات بین المللی از دانشگاه امستردام و دبیر شورای مشورتی داورى لاهه در هلند مطرح کرده ایم. دکتر ماروسی درباره ضمانت اجرایی این سند، حسن نیت طرفین را مهم ترین ضمانت اجرایی می داند و می افزاید: «حسن نیت شرط اساسی در حل موضوع است در غیر این صورت حتی اگر قوی ترین سند حقوقی را نیز داشته باشیم باز هم راه برای تفسیر و اجرای متفاوت باز است.» دکتر ماروسی عضو ارشد دیوان داورى لاهه با تأکید بر این که مطالب عنوان شده در این مصاحبه نظریات شخصی نویسنده می باشد و به هیچ عنوان بیان کننده نهاد و یا موسسه ای نیست «مذاکرات پیش رو را مانند راه رفتن در یک میدان مین» می داند و می افزاید: «به عنوان یک شهروند ایرانی می توانم بگویم که تیم مذاکره کننده تا کنون حرفه ای عمل کرده ولی در عین حال باید بسیار مراقب موضوعات حقوقی باشند... یکی از مشکلات و پاشنه آشیل بعضی از تیم های دیپلماتی کشورهای که درگیر مذاکرات اعم از مذاکرات اقتصادی، سیاسی و دیگر موضوعات بین المللی هستند این است که گاه دیپلمات ها خود را حقوقدان هم می دانند و ی نگاه جدیدی نیز درباره بحث موضوع بررسی قطعنامه شورای امنیت در توافق ژنو دارد و معتقد است «در این سند طرفین صراحتاً قید کرده اند که باید موضوعات قید شده در قطعنامه های شورای امنیت هم مد نظر قرار گیرد ولی با کمی دقت می توان یک نتیجه دیگری هم گرفت و یک راه حل میانه ای نیز برای کنار نهادن آن قطعنامه ها یافت.....»